

چکیده ایده مدارس اجتماعی و طرح پیشنهادی مدرسه اجتماعی مهرآباد

مدرسه اجتماعی اشتراک پویای فضای مدرسه و محله و ظرفیت‌سازی مشارکت فعال میان دانش آموزان، خانواده‌ها و اجتماع محلی است. مدارس اجتماعی که در برخی موارد با نام «مدرسه محله»، «مدارس تمام‌وقت» یا «مدارس توسعه‌دهنده خدمات» خوانده می‌شوند، مراکز آموزشی هستند که آموزش‌های مرسوم یک مدرسه را با دامنه وسیعی از فعالیت‌های مورد نیاز جامعه حمایت و فرصت‌هایی را در جهت توسعه مهارت‌ها و خدمات مورد نیاز دانش آموزان و اجتماع محلی فراهم می‌سازند. طرح مدارس اجتماعی از سوی نهادهای مسئول، طراحان شهری و فعالان اجتماعی با استفاده از مداخله و اصلاح فضای موجود مدارس (بهسازی محیطی و تجهیز) یا طراحی و ساخت مدرسه با طراحی منعطف و دارای فضاهای نیمه عمومی یا گشوده به محله صورت می‌پذیرد و در صورت بعد از اصلاح یا تأسیس فضا، فرایند اصلی طرح، یک برنامه مشارکتی پر دامنه است که با هم‌افزایی منابع نهادها و تقویت تعاملات و مشارکت افراد و گروه‌های محلی، مدرسه را به یک کانون فعال محلی تبدیل می‌کند. کانونی محلی که در همه اوقات هفته و سال در زمینه‌های فرهنگی، ورزشی، فراغتی فعالیت می‌کند و طیفی از خدمات و حمایت‌های مورد نیاز دانش آموزان و اهالی را در حوزه‌های سلامت، کارآفرینی، آسیب‌های اجتماعی، آموزش‌های شهروندی و بسیاری موارد دیگر، بسته به نیاز و مشارکت محلی فراهم‌شده، ارائه می‌نماید.

طراحی فضا و برنامه‌ها بر اساس نیازها و ظرفیت‌های هر مدرسه و محله، در فرایندی مشارکتی و از پایین به بالا صورت می‌پذیرد. مدارس اجتماعی بیش از آنکه برنامه‌های یک‌دست و تعمیم‌پذیری باشند، از جنس رویکردها و استراتژی‌هایی هستند که بنابر خواست‌های جامعه هدف و مشارکت حاصل‌شده شکل عملی خاص خود را می‌پذیرند و در فرایندی مداوم در حیات اجتماعی محله رشد و گسترش می‌یابند. مدارس اجتماعی به بهبود عملکرد تحصیلی، اجتماعی و عاطفی دانش آموزان و به حضور فعال، مشارکت و انتفاع اجتماع محلی از فضا و خدمات ارائه‌شده در مدارس می‌انجامند. همچنین با تمرکز منابع و صرفه‌جویی در هزینه‌ها، نهادهای دولتی و شهری را در خدمات‌دهی گسترده و عادلانه به جامعه توان‌تر می‌کنند و زمینه حضور و رشد مشارکت مردم و انجمن‌های محلی و فرامحلی را در طرح‌های ترویجی و عام‌المنفعه گسترش می‌دهند.

امروزه هزاران مدرسه اجتماعی در کشورهای مختلف اروپایی با پیشتازی کشورهای اروپای غربی و شمالی به چشم می‌خورد. تعداد مدارس اجتماعی در آلمان، سوئد و هلند به نسبت سایرین چشمگیر است، اما برجسته‌ترین نمونه، انگلستان با ۲۳ هزار مدرسه اجتماعی است. در آمریکا نیز مدارس اجتماعی چه به صورت طرح‌های اجرایی که شامل بیش از ۵ هزار مدرسه فعال اجتماعی است و چه به صورت پروژه‌های تحقیقاتی دامنه‌دار دانشگاهی، برنامه‌ها و سیاست‌های دولت‌های فدرال و ایالتی و - برای ما از همه پرفایده‌تر - چندین انجمن و موسسه عام‌المنفعه ترویج‌گر که اطلاعات نظری، تجربی و طیف متعددی از شیوه‌های اجرایی مشارکتی را در پایگاه‌های اینترنتی خود به اشتراک می‌گذارند، وجود دارد. همچنین، طرح مدارس اجتماعی در کشورهای مختلف در حال توسعه (به‌عنوان نمونه‌های پیش‌تاز: هند در آسیا، برزیل در آمریکای جنوبی و غنا و آفریقای جنوبی در آفریقا) در حال گسترش کمی و کیفی قابل توجه است و پیگیری تجربیات آن‌ها در محلات شهرهای پرجمعیت این کشورها، برای گسترش افق‌ها و فهم چالش‌های پیش روی این طرح مفید خواهد بود.

در طرح پیش رو به‌عنوان یکی از پروژه‌های پایلوت سازمان، پیشنهاد انجام پروژه مشارکتی با رویکرد کاملاً تسهیل‌گرانه در یکی از مدارس متوسطه اول در لبه شرقی محله مهرآباد و در مجاورت محله امامزاده عبدالله داده‌شده است. مدرسه در سایتی واقع شده است که دارای سه مدرسه به صورت هم‌جوار، دو مجتمع مسکونی صد واحدی در روبروی مدارس، یک مسجد و واحد مشترکین مرکز مخابرات منطقه است.

وجود این حجم مخاطبین به صورت متمرکز، ما را در انجام طرح حتی در ایام همه‌گیری کرونا یاری می‌رساند. ما طرح مدرسه اجتماعی را، به دلیل جلوگیری از ازدحام بر مبنای گروه سازی چندبعدی و چندلایه پیشنهاد داده‌ایم، تا از یکسو در سال اول طرح، گروه‌های توانمندسازی شده و دارای بینش و ساختار قوی داشته باشیم که برنامه‌های ویژه و دامنه‌دار موضوعی (مانند کارآفرینی، آسیب‌های اجتماعی، فعالیت‌های ترویجی محیط زیستی، فوق‌برنامه فرهنگی - هنری دانش آموزی، سلامت، ورزش، ...) را پی بگیرند، و هم این گروه سازی عمیق، بتواند پایداری طرح را در سال‌های آتی در پی داشته باشد. گروه سازی چندلایه، از یکسو به هم‌افزایی و گسترش قابل توجه فعالیت‌ها و خروجی‌های طرح منجر می‌شود و از سوی دیگر می‌توان با ایجاد ساختار درست و توانمندسازی کافی، پایداری طرح را در سال‌های آتی بدون نیاز به حضور و فعالیت دائمی تسهیلگران فراهم نمود. نکته مهم این طرح، این است که جمعیت بالای دانش آموزان و والدین سه مدرسه هم‌جوار و مجتمع‌های صد واحدی روبروی مدرسه و در ادامه جمعیت بالای کل محللات تحت پوشش دفتر، حضور اعضای داوطلب و علاقه‌مند کافی را برای گروه سازی چندلایه و مؤثر در حوزه‌های مختلف امکان‌پذیر می‌سازد.

همچنین، لازم به ذکر است تعداد مناسبی از فعالان اجتماعی، فرهنگی، علمی، کارآفرین، و ورزشی توانمند و گروه‌ها و انجمن‌های محلی را در جمعیت ۷۰ هزار نفری محللات سه‌گانه مهرآباد و جمعیت ۲۰ هزار نفری محله امامزاده عبدالله می‌شناسیم، که حاضر به همکاری در طرح مدرسه به‌عنوان کانون چندعملکردی محله باشند و بخشی از زمان و تخصص خود را در اختیار این طرح با جمعیت تحت پوشش بالا قرار دهند. ما در مراحل و برنامه اقدامات مشارکتی اجرای طرح، تصور کافی و واقع‌بینانه از شرایط اجرایی را ملاحظه نموده‌ایم که بتوان در شرایط مختلف و با میزان حضور کم یا زیاد دانش آموزان در مدرسه، طرح را به صورت چندبعدی و باقوت کافی پیش برد. همچنین، بهره کافی را از شبکه‌های اجتماعی و گروه‌های مجازی خواهیم برد. اما تصورمان بر این است که امکانات مجازی بستر تقویت فعالیت خردگروه‌های حرفه‌ای و توانمندشده ایست که جلسات حضوری مداوم خواهند داشت و فعالیت و خدمات آن‌ها در مدرسه و محله گسترش خواهد یافت.

همچنین، طرح تسهیلگری ایجاد مدرسه اجتماعی مهرآباد، در دو محور مجزا و مکمل ارائه گردیده است. محور اول، تسهیل‌گری ایجاد ساختار اجتماعی طرح و محور دوم تسهیل‌گری تقویت ساختار کالبدی مدرسه در جهت انجام وظایف یک مدرسه اجتماعی و چندعملکردی است. انجام این دو محور با یکدیگر، مدرسه را به یک کانون محلی تبدیل خواهد نمود که یک مرکز فعال برای حضور و تعاملات روزمره مردم و فعالیت گروه‌ها و انجمن‌های اهالی مهرآباد و امامزاده عبدالله خواهد بود. به نظر می‌رسد در فرصتی یک‌ساله می‌توان مراحل مشارکتی برنامه‌ریزانه، نهادسازی و مقدار مناسبی از فعالیت‌های اجرایی و ترویجی مدرسه اجتماعی محله مهرآباد را با خردگروه‌های متعدد به انجام رساند و علاوه بر آن، بهسازی و تجهیز فضای عمومی مدرسه را نیز با طراحی و اجرای مشارکتی به ثمر رساند. برای ما بسیار مهم بوده است که طرح هم فرایند و هم خروجی مناسب در سال اول اجرا داشته باشد. به همین خاطر علاوه بر طی مسیر درست نهادسازی و توانمندسازی، فعالیت‌های اجرایی با شکل‌گیری هر لایه گروهی شروع می‌شود. از آنجا که تا انتهای ماه دوم طرح، شورای مدرسه به‌عنوان سطح اول تشکیل و شرح وظایف آن مشخص می‌شود، این طرح از ابتدای ماه سوم به ارائه فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و ورزشی به علاقه‌مندان محلی و دانش‌آموزی از سوی شورا خواهد پرداخت و در ماه‌های بعد با افزایش لایه‌ها و گروه‌ها خدمات و خروجی‌های طرح گسترش خواهد یافت.

روشن است که این طرح به‌عنوان کانونی محله‌ای و پروژه‌ای پیلوت چه با مشارکت اهالی محله و مدرسه و چه با تداوم همکاری بین نهادهای سازمان‌های مسئول منطقه و سازمان‌های مردم‌نهاد فرامحلی می‌تواند در سال‌های بعد شاهد اوج‌گیری و بلوغ خود باشد.

طرح پیشنهادی

مدرسه اجتماعی محله مهرآباد

سازمان نوسازی شهر تهران
معاونت نوسازی و توسعه مردمی

آرزومندیم با موفقیت این طرح و سایر پروژه‌های پایلوت مدرسه اجتماعی سازمان در سال اول و ادامه آن در سال‌های بعد، علاوه بر نتایج آن در توسعه حیات جمعی محله و ارتقای عملکرد تحصیلی و اجتماعی دانش آموزان، زمینه ترویج این طرح مفید در بین سایر مدارس محلات کم برخوردار شهری و روستایی فراهم گردد.